Możliwości zmiany w obszarze współpracy instytucji i placówek oświatowych realizujących kształcenie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

MODEL WSPÓŁPRACY INSTYTUCJI I PLACÓWEK OŚWIATOWYCH REALIZUJACYCH KSZTAŁCENIE DZIECI I MŁODZIEŻY ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI

Warszawa, 23 maja 2014 r.

dr Ewa M. Szumilas
Uniwersytet Jana Kochanowskiego
w Kielcach

Środowisko jako obszar relacji , zadań i oczekiwań

- W systemie nadzoru pedagogicznego w Polsce
- **jednym z wymagań dotyczących ważnych obszarów jakości funkcjonowania szkół i innych placówek edukacyjnych i/lub oświatowych** było **środowisko** w rozumieniu wzajemnych relacji, wspólnych zadań i oczekiwań czyli szeroko rozumianej współpracy.

- Ta perspektywa stworzyła **przestrzeń do refleksji nad rzeczywistym stanem współpracy** i podjęcia działań, które spowodowały opracowanie
- *Modelu współpracy instytucji i placówek oświatowych realizujących kształcenie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi .*

Refleksje

- Założono, że **działania koalicyjne** powinny być **inicjowane na poziomie lokalnym:**

- *„pomiędzy szkołą a instytucjami i organizacjami pozarządowymi w zależności od zidentyfikowanych problemów i potrzeb dziecka (…), a jej inspiratorem powinien być Organ Prowadzący, który posiada najpełniejszą informację o zadaniach realizowanych przez szkoły oraz wszystkie instytucje i organizacje pozarządowe w środowisku lokalnym”(wniosek uczestników seminarium ORE w dniu 15.01.2014r).*

Refleksje

- **Model współpracy**…to wynik wspólnej koncepcji ekspertów – przedstawicieli instytucji zaangażowanych w działania na rzecz edukacji:

- dyrektorów i pracowników różnych typów szkół i placówek oświatowych,
- dyrektorów i pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych,
- nauczycieli,
- przedstawicieli kuratorium oświaty-wizytatorów,
- doradców metodycznych,
- pracowników naukowo- dydaktycznych wyższych uczelni,
- przedstawicieli wojewódzkich ośrodków doskonalenia nauczycieli,
- przedstawicieli powiatowego ośrodka doradztwa i doskonalenia nauczycieli,
- przedstawicieli warszawskiego centrum innowacji edukacyjno – społecznych i szkoleń,
- przedstawicieli JST: wójtów, dyrektorów ds. edukacji w samorządach lokalnych.

Refleksje

Praca zespołowa była **warunkiem** koniecznym i najbardziej **optymalną formą współdziałania:**

- osoby kompetentne
- autentycznie zainteresowane
- z doświadczeniem zawodowym.

- Standard prac zespołu:
- zwykle **5 do 12 spotkań**,
- czas **od 3 do 6 miesięcy.**

Refleksje -standardy

- **Standaryzacja** – proces oddolny , oparty na wspólnych doświadczeniach, potrzebach i sferach działania*….(Poradnik modelowej współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych).*

- **Efekty standaryzacji** są komplementarne **z zasadami** współpracy pomiędzy instytucjami uwzględniającymi zasady:

- **adekwatności** – co oznacza trafne i rzetelne zdiagnozowanie istoty potrzeb dzieci/uczniów i stanu wiedzy dotyczącej metod i warunków ich zaspokojenia
- **elastyczności działań** – czyli wyboru sposobów/metod zaspakajania potrzeb dzieci/ uczniów zgodnie z wynikami diagnozy, a nie jedynie powielanie przyjętych schematów działań

- **zadaniowości** – rozumianej jako wybór optymalnego działania ale mieszczącego się w obszarze wzajemnych kompetencji instytucjonalnych, osobowych i materialnych/rzeczowych

- **komplementarności** –korelacji zaplanowanych i przyjętych do realizacji zadań w wymiarze optymalnym, a w przypadku nadmiernych barier w wymiarze minimum (zestaw norm i procedur , które na danym poziomie uwarunkowań lokalnych są niezbędne do prawidłowego rozwiązania problemu dziecka/ucznia).

Refleksje – standardy współpracy

- **Standardy** jako **element jakości współdziałania**, powinny stanowić jej **istotę w obszarze świadczeń usług** związanych z zaspakajaniem potrzeb dzieci/uczniów.

- Są to **działania o charakterze procesowym**, opartym na *wspólnej wiedzy, doświadczeniach, potrzebach i sferach działania* i **nie powinny** mieć charakteru nadzoru lecz stymulacji i wsparcia.

- O jakości wzajemnych działań **decyduje** *rzeczowa informacja, stabilne prawo i determinacja instytucji/osób* podejmujących współpracę.

Refleksje – standardy współpracy

- **Uwzględnienie** wymienionych **standardów** jest **podstawą** do
- refleksji nad **sferą problemu** z jakim spotyka się dziecko/uczeń,
- pozwala na **identyfikację podmiotów**, które należy zaangażować do wspólnych działań,
- stwarza możliwość poznania **warunków i metod pracy** poszczególnych instytucji,
- umożliwia wzajemne **poznanie się osób** biorących udział w tych działaniach,
- implikuje **opracowanie realnego katalogu zadań** z określeniem roli poszczególnych instytucji i osób,
- pozwala na **merytoryczną ocenę realizacji zadań** na każdym etapie,
- wskazuje **zakres zaangażowania instytucjonalnego, osobowego i rzeczowego.**
- **PRZENIKANIE i KOMPATYBILNOŚĆ działań**

Refleksje

- **Udział** instytucji i osób zaangażowanych w przyjęte rozwiązania modelowe powinien być **świadomy** a nie wymuszony (zaangażowanie w pracę na rzecz rozwoju środowisk lokalnych, w tym oświaty) .
- **Wymiana informacji** jako początek a jednocześnie warunek konieczny każdego wspólnego działania.
- **Partycypacja** czyli włączanie szkół i instytucji w **odpowiedzialność** za konstruktywne rozwiązania.
- **Konsultacje** społeczne i eksperckie podstawą **wzajemnego zaufania i zrozumienia** w realizacji działań na rzecz dziecka/ucznia i jego rodziny.
- Wspólne działania szansą na **rozwiązanie „spraw trudnych”**.

Istota działań w ramach modelu – zmiany w budowaniu współpracy

- **Współpraca** rozumiana jako **ciąg** następujących po sobie **etapów kształtowania wzajemnych relacji,** w tym unormowania i standaryzowania zasad.

- Należy wyróżnić *pięć okresów:*
- *brak unormowania,*
- *podejście oddolne (pionierskie),*
- *podejście systemowe (odgórne),*
- *testowanie systemu,*
- *przygotowanie zmian (P. Frączak, R. Skrzypiec, Budowanie współpracy pomiędzy samorządem a organizacjami pozarządowymi po 1989 roku – rys historyczny tworzenia modeli współpracy w Polsce).*

Istota działań w ramach modelu – współpraca niefinansowa w zakresie merytorycznym (wybrane elementy)

- **Przykłady rozwiązań:**

- konsultacje prawne
- patronat
- zespoły tematyczne
- udostępnienie zasobów lokalowych i nielokalowych (np. sprzęt muzyczny, stroje sportowe, wyposażenie biurowe, samochody)

- korzystanie z narzędzi promocji
- konferencje i materiały drukowane
- biuletyny informacyjne
- serwisy internetowe
- mailng i inne .

- Uwaga:
- **współpraca niefinansowa** musi być oparta na *ustalonych porozumieniach/procedurach*
- zapewni to równość szans realizacyjnych.

Istota działań w ramach modelu – efektywność działań

- **Lokalne społeczności** dążą do poprawy jakości życia i do wszechstronnego rozwoju szukając *innowacyjnych sposobów uzyskania optymalnych relacji między nakładami a efektami* (A. Zybała, M .Wojdat, Współpraca jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych w zakresie tworzenia polityk publicznych).
-
- Czy w szkołach i instytucjach działających /współpracujących na rzecz dziecka z SPE te relacje stanowią standard?

Istota działań w ramach modelu – efektywność działań

- Z dotychczasowych badań wynika, że:
- mimo wypracowanych procedur czy zasad **wiele zależy** od **osobistej motywacji urzędników** i osób zaangażowanych w konkretne działania,
- badania koncentrują się na **analizach ilościowych** i pomijają kontekst społeczno – kulturowo -mentalny (**rankingi**),
- współpraca postrzegana jest jako **„kłopotliwa formalność”**,
- problemy w **zarządzaniu współpracą**,
- **niedoskonałość** obowiązujących **przepisów prawa** i/lub ich niekorzystna interpretacja (*Poradnik modelowej współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych* str. 25).

Istota działań w ramach modelu - etapy działań

- Diagnoza w przyjętym Modelu …jest równoznaczna z identyfikacją problemu i dookreśleniem zasobów:

- **instytucjonalnych** – wskazanie, które instytucje mają kompetencje dotyczące rozwiązania konkretnego problemu,

- **osobowych** – określenie jakie formalne (znane) kompetencje musi posiadać zespół realizujący działania.
- *Należy wskazać wymogi dotyczące formalnego doświadczenia zawodowego (kwalifikacje), umiejętności i uprawnień (w każdej instytucji są lub mogą być nieco inne, ponieważ dotyczą specyfiki zadań tam realizowanych) oraz cech osobowych, które w systemie działań pomocowych warunkują jakość i efektywność działań.*

Istota działań w ramach modelu – etapy działań

- **materialnych** –sprecyzowanie jaki rodzaj wsparcia może instytucja oferować. *Zadania instytucji należy określić szczegółowo aby miały charakter procesu , a nie jedynie działań incydentalnych, chaotycznych, przypadkowych.*

- Istotne wydaje się wskazanie instytucji zaangażowanych w rozwiązanie konkretnego problemu i oszacowanie liczby specjalistów, którzy będą wspierać działania i brać bezpośredni udział w działaniach pomocowych.

Istota działań w ramach modelu – etapy działań

- **Uruchamianie precyzyjnych procedur** w przypadku konieczności udzielenia dziecku/uczniowi *ponadstandardowej pomocy* tzn. takiej, która wymaga działań systemowych, szerokopłaszczyznowych często o charakterze interwencyjnym.
-
- W sytuacjach, które trudno jest przewidzieć, a tym bardziej zaplanować działania, należy uwzględnić **regulacje nadzwyczajne** , wymagające opisania /sprecyzowania trybu decyzji i postępowania (aby nie doszło do przekroczenia uprawnień).

Refleksje - przykłady rozwiązań (SPK)

- **Specjalistyczne Punkty Konsultacyjne (SPK)** powstały przy dziesięciu placówkach wychowawczo – oświatowych na terenie całej Warszawy.

- Inicjatorami powstania Punktów było Biuro Edukacji miasta stołecznego Warszawy oraz Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno – Społecznych.

- Działają od września 2010 roku.

- W Punktach profesjonalną pomoc oferują doświadczeni specjaliści.

Refleksje - przykłady rozwiązań (SPK)

- **Cel SPK:** pomaganie osobom, które pracują i opiekują się dziećmi oraz młodzieżą o specjalnych potrzebach edukacyjnych.
- **Kadra SPK**: specjaliści-praktycy z ośrodków i szkół specjalnych przy których powstały SPK.
- **Teren działania SPK:** miasto stołeczne Warszawa.
- **Adresaci:** nauczyciele, wychowawcy, psychologowie, pedagodzy, rodzice/opiekunowie, dzieci i młodzież objęta obowiązkiem szkolnym.
- **Koordynator merytoryczny: Elżbieta Kucińska** Tel.: 22 812 58 11 e-mail: zorzy.spk@wp.pl (Elżbieta Kucińska, Specjalistyczne Punkty Konsultacyjn, ORE)

Refleksje - przykłady rozwiązań (SPK)

- **Główne obszary działań SPK**
- **Problemy wychowawcze**:
- trudności dzieci i młodzieży w kontaktach społecznych,
- problemy dotyczące eksperymentowania, uzależnienia od substancji psychoaktywnych,
- nierealizowanie obowiązku szkolnego, zachowania opozycyjno-buntownicze,
- problemy szkolne i społeczne wynikające z powodu ADHD, Zespołu Aspergera, dysfunkcji (dysleksja, dyskalkulia, itp.)
- poradnictwo w zakresie rozwoju psychoseksualnego dzieci i młodzieży.
- *Pomoc udzielana w punktach jest **bezpłatna**. Nie obowiązuje rejonizacja.*

Refleksje - Sieć Wspierania Organizacji Pozarządowych

- **Misja Sieci SPLOT**(Sieć Wspierania Organizacji Pozarządowych) – to
- **rozwijanie społeczeństwa obywatelskiego**, którego integralnym elementem są organizacje pozarządowe i inne inicjatywy obywatelskie.
-
- Działania Sieci SPLOT polegają na **wspieraniu poprzez edukację**, **tworzenie systemowych rozwiązań i inicjowanie zmian społecznych.**

- Sieć dysponuje na obszarze całego kraju doświadczoną **kadrą** ekspertów, trenerów i doradców, prowadzi efektywne szkolenia i konsultacje.
-
- Dbając o wysoką jakość usług ośrodki Sieci SPLOT **działają w oparciu o wspólnie wypracowane standardy**. Sieć jest otwarta na **współpracę z rożnymi partnerami**, którzy działają na rzecz **aktywnego i samoorganizującego się społeczeństwa**.
- Jednym z celów działania Sieci jest **rozwój kapitału społecznego**.
-

Refleksje - przykłady rozwiązań (SPLOT)

- Sieć SPLOT zrzesza **14 organizacji członkowskich**.
- **Biura** ośrodków Sieci SPLOT znajdują się w następujących miastach: *Białystok, Elbląg, Gdańsk, Jelenia Góra, Koszalin, Kraków, Leszno, Łódź, Olsztyn, Opole, Poznań, Rybnik, Słupsk, Toruń, Wałbrzych, Warszawa, Wrocław.*

- Sieć SPLOT i jej ośrodki **realizują działania** dotyczące:
- aktywności obywatelskiej,
- funkcjonowania i rozwoju organizacji pozarządowych,
- przedsiębiorczości społecznej, rozwoju lokalnego.

Refleksje - przykłady rozwiązań (SPLOT)

- **Ośrodki Sieci SPLOT** w ramach **działań edukacyjnych** organizują konferencje, seminaria, szkolenia, wydarzenia informacyjno-promocyjne, konsultacje oraz świadczą usługi doradcze.

- **Odbiorcy** działań Sieci SPLOT:
- przedstawiciele organizacji pozarządowych;
- mieszkańcy społeczności lokalnych;
- urzędnicy odpowiedzialni za współpracę z organizacjami pozarządowymi, pomoc społeczną, politykę rynku pracy.

- Biuro Sieci SPLOT, Al. Niepodległości 245 lok.74 02-009 Warszawa
- Tel./fax. 22 827 52 11, biuro@siecsplot.pl, www.siecsplot.pl

Refleksje – rodzice/opiekunowie, rodzina dzieci z SPE

- **Strategie działań** podejmowanych przez rodziców/opiekunów polegają na:

- rezygnacji z pracy i pełnieniu funkcji terapeuty/nauczyciela wspomagającego, cienia
- podejmowaniu roli wolontariuszy dla własnych dzieci
- rezygnacji z „walki” o wsparcie finansowe (koszty na diagnozę, leczenie, terapie, dodatkową opiekę wynoszą od kilkuset do kilku tysięcy złotych miesięcznie)
- ponoszeniu zbyt dużych obciążeń pozafinansowych –
- czas
- emocje
- utracone korzyści.

Refleksje – rodzice/opiekunowie, rodzina dzieci z SPE

- **Strategie pozytywne**

- **Strategia interakcyjna (a nie tylko adaptacyjna)** umożliwia wzajemne poznawanie siebie i obopólną wymianę doświadczeń poprzez kontakt i współtworzenie rozwiazań.

- **Koegzystencja i kooperacja** zamiast incydentalności kontaktu
- i dystansu społecznego (E. Śmiechowska-Petrovski, Strategie interakcyjne
- i kooperacyjne w procesie integracji społecznej uczniów z dysfunkcją wzroku w szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych, ORE).

Refleksje – rodzice/opiekunowie, rodzina dzieci z SPE

- **Wspieranie** rodziców powinno być ukierunkowane na:
-
- rozwiązywanie problemów wychowawczych i dydaktycznych,
- powinno podnosić ich umiejętności wychowawcze, a nie koncentrować się na delegowaniu zadań i oczekiwaniu zmian (pozytywnych)
- – zwiększanie efektywności pomocy (w tym psychologiczno-pedagogicznej) dla uczniów.
- ***Rodzic TRUDNY czy rodzic z TRUDNOŚCIAMI ?***

Wnioski

- **Model współpracy**… **łączy** obszar koncepcji teoretycznych i rozwiązań praktycznych, ma zatem realne przesłanki do wdrożenia jako **działania nie tylko lokalne**.

- Jest narzędziem do stworzenia systemu **mierzącego efektywność wsparcia**, a nie tylko umiejętność dokumentowania działań (nie zawsze zgodnych z ich zapisem).

- Zawiera wskazania **racjonalnych i świadomych działań** zmierzających do budowania wzajemnych relacji szkoła – instytucje/organizacje.

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

Ewa M. Szumilas